

„A játék úgy szocializál, hogy nem szenvedünk közben”

Interjú Györgyi Erzsébet néprajzkutatóval,
a Kiss Áron Magyar Játék Társaság elnökével

Miközben készültünk a beszélgetésre, a kezünkbe került a Györgyi-Giergl család Budapesti Történelmi Múzeumban megrendezett kiállításának a katalógusa...¹

Igen, azok az ősök. A kiállítás és a könyv az apai felmenők tevékenységéről szól, akik kezdetben művészi igényű iparosok voltak, majd egy festőművész és elismert építészek is kiemelkedtek a sorukból. Köztük is vannak kártyakészítők.

Ezek szerint Ön egy évszázadokra visszamenően játékos családban született?

Hogy csak játékos lenne, az túlzás, de természetesen játékos is a családom. Ehhez kapcsolódik az a különös gyerekkori emlékem, hogy a világháború idején jót is tapasztaltam, mert akkor játszottunk a legtöbbit. Másodikos vagy harmadikos elemista koromban hatalmas légmentes szünetek voltak és heteken keresztül nem volt tanítás. Akkor úgy folyt az életünk, hogy megreggeliztünk, majd az ebédlőasztalra kiraktuk a játéktáblákat, és játszottunk malmot, sakkot; emlékszem a *Merkantil* nevű játékra, amivel a világkereskedelmet lehetett megtanulni. Isten tudja, hogy ezenkívül hányféle kártyajátékot is játszottunk magyar és francia kártyával. Szóval talán ez volt az életünk legjátékosabb szakasza, mert később már csak a tanulásból elcsípett időben volt rá lehetőség.

A gimnázium után a néprajz szakot választotta annak dacára, hogy egy pesti céhes felmenőkkel bíró családban, urbánus közegben nőtt fel.

Valóban urbánus a családom, de komoly hatása volt az otthoni légkörre Györgyi Kálmán nagyapámnak, aki a *Magyar Iparművészet* folyóirat szerkesztője és az Országos Magyar Iparművészeti Társulat igazgatója volt. Az ő köre által képviselt felfogás a század elején nagyon szoros kapcsolatban állt a népművészetrel. Az Iparművészeti Társulat lapjában is sokszor publikáltak népművészetet. A századelő alkalmazott művészete tehát ugyanarra iparkodott, mint Bartók és Kodály a zene terén, és a Zsolnay nővérek, Gorka Géza vagy Badár Balázs révén szintén

¹ *Művészgenerációk*, 2007.

számottevő színvonalat tudtak elérni. A mi otthonunkban minden díványon végig népi hímzésű párnák, a falon pedig cserépkancsók sorakoztak. Ez az életünk része volt. Emlékszem, meg voltam döbbenve, amikor máshol például bársonyterítőt láttam az asztalon és nem hímzett abroszt. A népművészet szeretete benne volt az otthoni levegőben, bár engem inkább a folklór ragadott meg, mikor az egyetemre jelentkeztem. Ott pedig elsősorban népszokásokkal kezdtem el foglalkozni, a szakdolgozatomat lakodalmakról írtam, és voltak is nagy terveim ezen a téren. Igaz, egy könyv megjelent a szerkesztésemben,² illetve a nyolckötetes *Magyar Néprajz*³ és a *Magyar Néprajzi Lexikon*⁴ lakodalommal kapcsolatos részeit is én írtam, de miután elkezdtem dolgozni a Néprajzi Múzeumban, a tárgyak világában kellett keresnem azt a témát, amely révén folytathattam a tudományos munkát.

Áthatotta a néprajz szakosok életét és tananyagát az ideológia?

Nem olyan túlságosan. Mindenki megpróbált az maradni, aki valójában volt. Emlékszem a marxizmus szeminárium vezetőjére, egy nagyon egyszerű, csekély műveltségű teremtésre, aki megkérdezte tőlem, hogy „elvtársnő, miért olyan passzív”? Ilyen emlékeim vannak, de ezért engem nem öltek meg, csak volt egy kettesem a szocializmus politikai gazdaságtanából. Ötvenhat természetesen meghatározó volt: másodéves voltam, több egyetemi társunk megsebesült a harcokban, mások disszidáltak, volt, akiről többet nem is hallottunk. A parlament előtti tüntetésen egy kiváló évfolyamtársunkat lelőtték, egy másik megsebesült. Negyedév után férjhez mentem Földes Lászlóhoz, akit az egyetemen ismertem meg. Kitűnő néprajzkutató volt, elsősorban az állattartás és a pásztorkodás, és ennek kapcsán a *vlachok* történetét, végső soron az eurázsiai pásztorkultúrákat kutatta, számos tanulmányúton járt. E témában jelentős nemzetközi együttműködéssel szerkesztett tanulmányköteteket, ami a hatvanas években ritkaságszámba ment. Talán többet is ért el tudományosan, mint amennyit szívesen láttak tőle, és ez is hozzájárult betegségéhez, korai halálához.

Ön pedig eleinte a lakodalmakkal foglalkozott. Ebbe a témába bele kellett csempészni a hivatalos eszméket?

Egyáltalán nem. Én a betelepített bukovinai székelyeknél kutathattam Tolna megyében. A lakodalmi gazdák ott elmondtak olyan hosszú vallásos szövegeket, amiket az Alföldön már egy vőfély sem tudott. Az összes köszöntő úgy kezdődött, hogy „Örvendünk és Istennek hálát adunk, hogy ő Szent Felsége felvirrasztott a mai szent napra...” A szakdolgozatomat ugyanúgy elismerték és publikálták, mint másokét.

Diplomázás után egyből a Néprajzi Múzeumba került?

Igen, és aztán harminchét évig dolgoztam ott. A népszokások és a játékok gyűjteménye került a kezem alá, ide tartoztak a hímes tojások is. Végül e tárgye gyűjteménye került a kezem alá, ide tartoztak a hímes tojások is. Végül e tárgye gyűjteménye került a kezem alá, ide tartoztak a hímes tojások is.

² GYÖRGYI, 2001.

³ GYÖRGYI, 1990.

⁴ MNL, 1980. 389–400.

ornamentikájának történetéből és értelmezéséből írtam a doktori disszertációmát.⁵ Bedolgoztam magam abba a gyűjteménybe, és – bár sok kollégám hagyta ott közben egy vezetőváltás miatt a múzeumot – ragaszkodtam hozzá, mert időközben megkedveltem a tárgyakat, a gyűjteményt és a hozzá tartozó problematikát. Ez a tudományos munkámat biztosan hátráltatta, mert egyéb múzeumi feladatokat is kellett végezniem. Különösen a költözések okoztak sok gondot. A Könyves Kálmán körút 40. szám alatt voltunk kezdetben.⁶ Tizennyolc évig dolgoztam ott, aztán költöztünk át évekig tartó munka árán a Kossuth térre, a Kúria épületébe, amelyből akkor távozott a Magyar Nemzeti Galéria. Nagyon nagy dolog múzeumot költöztetni. Igazán kulturáltan csomagoltak, mégis rengeteg kár keletkezett. A tárgyak nem szeretnek mozogni, a tárgyak rendezett körülmények között szeretnek tárolva lenni, azonos hőmérsékleten és páratartalommal. Játékokkal emellett folyamatosan foglalkoztam szintén a múzeumi feladataim részeként. Én kezeltem a múzeum játékgyűjteményét, ami nagyjából kettőezer darabból állt.

Így lett a rendezője 1979-ben a Gyermekélet a régi magyar faluban című tárlatnak, amelyre a Nemzetközi Gyermekév keretében került sor?

A Nemzetközi Gyermekévvvel különös módon akkor mindenki foglalkozott. Ma – úgy látom – kevésbé mozgósító erejük a különböző ügyek nevében meghirdetett évek. Mintha akkor sokan, sokféle tevékenységi körben megérezték volna, hogy szívesen nyújtanának – szakterületükön belül – valamit a gyermektársadalomnak. A Parlamenttel bezárulóan minden állami intézmény „produkált”, amelyik fel tudott valamit mutatni a gyermekekkel kapcsolatban. Így kaptam meg én is azt a megbízást, hogy rendezek egy „gyerekkiállítás”. Csodálatos feladat volt, össze lehetett szedni az összes bölcsőt, pólyát, gyerekruhát, etetőedényeket, még a kisgyerekek koporsóit is. A múzeum tárgyi emlékei közül különösen a bölcsők voltak emlékezetesek. Sokféle formájuk lehetővé tette, hogy az anya mindig a csecsemővel lehessen, a legkisebb bölcsőt a fejükre téve vitték ki a határba. Illetve amikor már nagyobbacska volt a gyerek, akkor a mező szélén egy gödröt ástak a neki, és oda tették be, hogy ne tudjon elmászni. De létezett kifejezetten mezei bölcső is, amelynek három lába volt, és arra függesztettek fel egy teknőbölcsőt. A csecsemők gondozása mellett a tárlat másik nagy témája a játék volt. Kiállítottunk sok egyszerű, maguk által a gyermekek által csuhéból, csutkából készített játékot. Hangsúlyos helyet szántam a számtalan ügyességet fejlesztő játéknak (pl. bige vagy pilincka, pörgettyű, báránycsontos kapókövezés, ördöglakatok, bűgattyúk). A parasztyerekek neveltetése különösen életközeli közegben folyt, nem létezett az azóta kialakult „gyermekszoba-kultúra”. Fontos kérdése volt a kiállításnak, hogy a gyermek miként figyel meg a különböző élethelyzeteket, és hogyan vehet részt olyan eseményeken, amelyek a polgári nevelési felfogás szerint nem hozzá illők. Bemutattuk, hogyan alakul ki a játékból a munkára való készség: a kiskorában kapott kicsiny szerszámokkal bánást a gyermek örömmel végzett játékként fogta fel, és az azon szerzett gyakorlat segítette a későbbi munkavégzésben.

⁵ A kutatás publikált eredményeit lásd: GYÖRGYI, 1974.

⁶ Az épület a tisztviselőtelepi gimnázium számára épült 1909–1911-ben Körössy Albert tervei alapján, ma az Országos Pedagógiai Könyvtárnak és Múzeumnak ad otthont.

*A Néprajzi Múzeum tárgyai mennyire régi játékok? A szóban forgó 1979-es kiállítás katalógusában a legkorábbi tárgyak is 1870–1880-as évekre voltak datálva.*⁷

Hogy maradjon meg egy ennyire semmi dolog? A falusi gyerekek játékaik többnyire elhasználódtak. A legkorábbi játékok valóban a századforduló idejéről valók a Néprajzi Múzeum teljes anyagában. De egyébként is problémás a datálás, jobbára csak azt lehet tudni biztosan, hogy mikor gyűjtötték a tárgyat. Például a gyűjtemény legrégebb hímes tojása az 1860-as évekből való, a betlehemeket most restaurálják, ezeket is a 19. század végén szerezték meg. Előfordulnak olyan tárgyi néprajzi emlékek – például egy-egy szép pásztorfaragvány, de akár hímzések, szöttesek, cse-repek is –, amelyekre a készítője ráírta az évet, mikor kikerült a keze alól, de datált játékról nincs tudomásom.

Hogyan tudnak a néprajzosok a korábbi időszakokra következtetni? Vagy a paraszti gyermekjáték-kultúráról ezek szerint csak a 19. század végétől lehet biztosat mondani?

Nagyon nehéz bármit is állítani ezen a területen. A mondókákkal többre lehet menni, mert azokat nem akkor találták ki. Országszerte ugyanazok jártak szájról-szájra, pedig még nem volt olyan közoktatás, ami közvetítette volna ezeket. Beszédes, hogy a játékszerek történetéről sokkal többet tudunk Brueghel festményeinek köszönhetően. A reneszánsz kori Németalföldön már léteztek olyan játékok, amelyekhez hasonlók köszönnek vissza a 19. század végi magyarországi gyűjtések anyagából. Játékszereink többsége az európai játékkincs része, egyes fajtái ugyanúgy egykori használati tárgyak leszármazottai, mint a hasonló nyugat-európai emlékek.

Szintén ennek a katalógusnak az előszavában olvasható, hogy a kiállítás első számú célpontjai a gyermekek. Ön szerint számukra jobban be lehetne mutatni a mindenkori múltat a valaha volt gyerekeken keresztül?

Ez alapvető meggyőződés. A társaságunk azon a téren biztosan eredményes volt, hogy a segített a múzeumi játékgyűjtemények megismertetésében. Ezek a kollekciók sokáig „hamupipókék” voltak. Azért volt nagy esemény a Nemzetközi Gyermekév, mert akkor végre ki lehetett állítani a raktárban porosodó játékokat. Végül olyan nagy siker volt a Néprajzi Múzeum emlegetett kiállítása, hogy egy teljes évvel meghosszabbították. (Eredetileg 1979 júniusától az év végéig lett volna látható.) Nem emlékszem arra, hogy egy katalógust valaha is utánnymotak volna, de ekkor megtették. Az *Élet és Irodalom* az első oldalon közölt cikket a tárlatról *Mindannyiunk gyermekkorára* címmel.⁸ S valóban, a látogatók, a nézők így is fogták fel, hogy saját gyermekkoruk emlékei köszönnek vissza a vitrinekből. Szerintem ez, a kiállítás életközeli és szívhez szóló megközelítése volt az oka annak, hogy végül az egyik legemlékezetesebb eseményünk lett. Voltak nagyon fontos üzenetei a paraszti gyerekkultúrának. Egyrészt bemutatta, hogy a gyerekeket hogyan nevelték bele felnőtt szerepekbe (például egészen valószínűtlenül kis gyerekek őriztek nagy állatokat). Tehát volt feladatuk és felelősségük, ugyanakkor közben játszottak a fűvel, mezei

⁷ GYÖRGYI, 1980.

⁸ SZÉLL, 1979.

virágokkal. Fennmaradt egy olyan játékcsoport is, amely a felnőttek kultúráját utánozta le, tehát mindenféle tárgy volt „miniben”, ami létezett „főlnöttben”. Azt is tudtuk bizonyítani ezzel a tárlattal, hogy a parasztok egész gyerekkora egy alkotófolyamat volt, továbbá, hogy igenis lehet a munka mellett játszani.

Jól sejtjük, hogy az 1979-es kiállításnak köszönhetően köteleződdé el a játékok kutatása mellett?

A katalógus szerkesztése sok figyelmet igényelt, de már korábban komolyan foglalkoztam a játékgyűjteménnyel, mert el kellett készítenem a szakrendjét, ami valószínűleg abban a formában fenn is fog maradni. A felkérések száma viszont valóban a gyermekév után nőtt meg, és olyan lapokba írtam, amelyek korábban eszembe se jutottak volna. A kiállítás miatt eljött Budapestre a diákjaival Ingeborg Weber-Kellermann marburgi professzorasszony, aki egy alapvető jelentőségű monográfiát írt a gyerekkorról.⁹ Én vezettem őket a tárlaton, amiről kért is egy írást a lapja számára.¹⁰ A kiállítás jó hírére ő vitte el – többek között Konrad Köstlinhez, a Német Néprajzi Társaság elnökéhez, aki felkért, hogy tartsak előadást Brémában a társaság huszonötödik, gyermekkultúrára összpontosító kongresszusán.¹¹ Még Amerikába is elkerült egy rövid cikkem, tudtom nélkül, utólag, csupán véletlenül értesültem róla. 1993-ban Kölnben került sor a *Kindheit – Spielzeit?* címen meghirdetett konferenciára, amelynek központi kérdése az volt, hogy vajon a gyerekkor valóban a játék ideje-e? Míg a korábbi brémai kongresszuson a gyerekkor egészével foglalkoztak, itt kifejezetten a játékok kerültek a középpontba.¹² Itt elemeztem, hogy a játékon keresztül lehet megtanulni az életet. Ezt is tartom a legfőbb jelentőségének. A játék úgy szocializál, hogy nem szenvedünk közben. A gyermek tényleg élvezi, miközben a felnőtt a társadalom értékeihez tudja közelebb hozni őt. Ugyanezt tapasztaltam a saját gyermekeim nevelése során. Építész fiam sikereinek örülve sokszor gondolok arra, mennyire és milyen igényesen épített fa- és legókockákból. A tanári hivatást választó lányom pedig sakkozóként tanult meg tervszerűen tevékenykedni már gyerekkorában.

Ön a Néprajzi Múzeumban csupa parasztjátékkal foglalkozott. Mint beszéltük, ezen a területen biztos kijelentéseket nem lehet tenni a 19. század derekánál korábról. Ehhez képest mennyi ismeretünk van az egykori nemesi és polgári családok gyermekeinek játékszokásairól?

Nem szívesen vonok párhuzamot a nemes- és polgár-, illetve parasztgyerekek játékaik között, és nem is érzem magam hivatottnak erre. Egyébként azt gondolom, hogy ezen a téren még mindig inkább a kutatóval lenne a több, mint a megállapítás. Pedig már Apor Pétertől kezdve írott forrásaink is vannak a magyarországi játéktörténetről, és az európai főúri játékszerkultúra javából őriz darabokat több magyar gyűjtemény, elsősorban a Fehérvári Babaház. Ismeretes egy sokatmondó fénykép: a Habsburgok valamelyik sokgyermekes családját örökítette meg egy karácsonyon. Lehet látni, hogy ezek a császári családhoz tartozó gyerekek is abban

⁹ WEBER-KELLERMANN, 1989.

¹⁰ GYÖRGYI, 1982.

¹¹ Az előadás szerkesztett változata megjelent a kongresszus kötetében: GYÖRGYI, 1987.

¹² A konferenciakötetben megjelent tanulmány: GYÖRGYI, 1995.

a játékkultúrában éltek, mint a módosabb nemesek, esetleg a jómódú polgárok csemetéi. Nem véletlen ez, hiszen ők példával is szolgáltak. Már volt szó erről a parasztyerekek kapcsán, de a többi társadalmi csoport játékaiknak is meghatározó vonása, hogy utánozni próbálják vagy a természetet, vagy a felnőttek világát. Ezek közül a játékok közül különösen érdekesek a babák, hiszen azok magának az embernek az utánezatai. A babának mindig is egy szép nőnek kellett lennie, legalábbis csinosnak: népviseletbe vagy az előkelő ruhadarabokba kellett öltöztetni. A női testarányok – erős mellek, csípők – visszaadása is fontos volt. Sokszor kritizálják a Barbie babákat az eltúlzott arányaik miatt, de a korabeli falusi kislányok is inkább egy ideálképet, vagyis olyan babát készítettek, amilyenné ők akartak válni, és nem olyat, amit babusgatni lehetett. A nőies testet nem csak a 19. század bőrtestű hölgybabáin figyelhetjük meg.

Eddig csupa gyermekjátékról esett szó, de olvashatunk olyan játéktörténetként aposztrofált írásokat, amelyek a felnőttek időtöltésével foglalkoznak. Hol lehet meghúzni a játék fogalmi határait? Jeremy Chermas mondta – Ön idézte az Iskolakultúrában – hogy „a játék az, ami örömet okoz”.¹³

Sőt, van összefüggés a között, hogy a fiatalok nem játszanak, és az örömet máshol, így például a tablettában keresik. Grastyán Endre *A játék neurobiológiája* címmel tartotta akadémiai székfoglalóját. Itt hangzott el az a szép mondat, hogy „a játék olyan drog, amelyet nem követ másnaposság”.¹⁴ A játékok valóban nagyon sokfélék. Van lezser, szabad játék, de valami szabály az összes változatban van. Különben az csak szórakozás vagy próbálkozás valamivel. Valamilyen szabálynak kell lennie, mégis a szabadság jellemzi. Ez adja azt a közérzetet, amiért az emberek játszani szoktak.

Tehát a játék fogalma szerteágazó. Ennek ellenére lehetséges úgy beszélni a játéktörténetről, mint egy többé-kevésbé körülhatárolható részdiszciplínáról, ahogy a gazdaságtörténet vagy a hadtörténet esetében?

A játék a kultúra része, a játéktörténet pedig a művelődéstörténet körébe tartozik. Azt csak sajnálni tudom, hogy a hadtörténet nála sokkal kidolgozottabb és ismertebb tudomány... A társaságunkat részben az a felismerés hozta létre, hogy a játék története és gyakorlata egyaránt gazdátlan, az egyéni kezdeményezéseket nem feladata senkinek összefogni. Nekem sem volt alkalmam játéktörténetet tanulni. A szakirodalomból (elsősorban idegen nyelvű munkákból), a kollégáktól, a mindennapi életből, talán még szépirodalomból és természetesen a múzeumi gyűjteményekből szereztem az ismereteim.

Már említette a Fehérvári Babaházat és a Néprajzi Múzeum Ön által rendezett játékkollekcióját. Melyek még a számottevő hazai gyűjtemények?

A néprajzi játék gyűjtésének története másképp alakult, mint a polgári játéké, az utóbbi csoport emlékeit több múzeumban is őrzik: így a Nemzeti Múzeumon kí-

¹³ GYÖRGYI, 1992. 54.

¹⁴ Az értekezés szerkesztett változata: GRASTYÁN, 1985.

vül a Kiscelli és az Óbudai Múzeumban is. Pláne a székesfehérvári Moskovszky-gyűjteményben! Igaz, Kecskeméten, a Szórákaténuszban elég szép számmal őriznek tárgyakat mindkét típusból. Továbbá természetesen egy-két vidéki múzeumban is fellelhető figyelemre méltó gyűjtemény: így Kaposváron a Rippl-Rónai Múzeumban. Szegeden Fári Irén történész válogatott össze egy játékiállításra különböző magángyűjteményekből, és Csongrád megye összes múzeumát bejárta vele. Császi Irén muzeológus komoly polgári játékgyűjteménye pedig Egerben, majd több városban került bemutatásra. Bodnár Zsuzsanna Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében rendez rendszeresen játékiállításokat.

A Fehérvári Babaház kialakításában is jelentékenyen közreműködtek.

1997-ben volt Győrben az első *Babakonferencia*, amelyen Illyés Tünde is részt vett a székesfehérvári múzeum restaurátoraként. Megtetszett neki Moskovszky Éva gyűjteménye, és kért tőle babákat egy karácsonyi kiállításához. Állítólag a fehérvári polgármester kislánya nyolcszor nézte meg azt a tárlatot. Ezt követően megegyezett a város Moskovszky Évával, aki letétbe helyezte Székesfehérváron a kollekcióját. A régi megyeházán nyolc terem kaptak a játékok, amelyek számára a gyerekek által belátható vitrineket készítettek. Kiderült, hogy a társasággal szervezett fehérvári látogatásunk időpontja közel esik Moskovszky Éva születésnapjához. Összekötöttük a két alkalmat, és azóta minden ősszel – eddig tizenhárom alkalommal – összegyűlünk a játékgyűjteményt kezelő muzeológusokkal Székesfehérvárott. 2012-ben Hetedhét Játékmúzeum néven önálló intézménnyé vált a gyűjtemény, és átköltözött a Városház téri Hiemer-házba.

Ha eltekintünk a gyűjteményektől és a magyar játéktörténet-írást vesszük figyelembe, akkor mely szerzőket lehet kiemelni?

Mindenekelőtt itt is Moskovszky Évát kell említenem. Az ő széleskörű játéktörténeti tájékozottsága sokáig segítséget jelentett a társaság számára is. Moskovszky Éva – gyűjtőtevékenysége mellett – már korábban is nagyon sok apró játéktörténeti cikket írt és előadást tartott. A kilencvenes évek elején meghalt az édesanyja, akivel közös szenvedélyük volt a játékgyűjtés, és akit olyan mélyen gyászolt, hogy úgy látszott, nem is akar többet játékokkal foglalkozni. Elfogadtam ezt, de évekkal később, sok hosszas beszélgetés után megváltozott, és elkezdte tervezni a táblás játékok eredetét feldolgozó monográfiáját. Büszke vagyok arra, hogy a *Sors és Játék* című 2004-ben megjelent munkájához¹⁵ – amelyet régészeti és művészettörténeti tanulmányai alapján írt meg – szerény háttérrel a társaságunkhoz telepített OTKA pályázati támogatás nyújtott, s ennek én voltam a kezdeményezője. Ez a mű hihetetlenül tanulságos, eredményei túlmutatnak egy probléma megoldásán, mert további játékok – eddig fel nem kutatott – genezise hasonló folyamatként képzelhető el. Gazda Klára kolozsvári egyetemi oktató szintén kultuszcselekményekből vezet le bizonyos játéktevékenységeket, és kutatásai Moskovszky Éváihoz hasonló értékűek. Egyébként a közelmúltban Tészabó Júlia az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Karán tartott előadásai voltak talán az egyetlenek a játéktörténet tárgykörében a hazai

¹⁵ MOSKOVSZKY, 2004.

felsőoktatásban. A kecskeméti Szórakaténusz Játékmúzeum és Műhely tízezer tételt jócskán meghaladó gyűjteménye is alapjául szolgál játéktörténeti tanulmányoknak. Kalmár Ágnes, az intézmény vezetője, dolgozza fel folyamatosan a tárgyegyüttest. Több kiváló hazai alkotó munkásságának szentelt már tanulmányt, doktori témája azonban a Fehérvári Babaház Moskovszky-gyűjteményének bútorairól szól.

A Kiss Áron Magyar Játék Társaságot is a gyerekkor és a játékok iránt megnövekedett érdeklődés hívta életre?

1986-ban jött létre a társaság, tehát nem közvetlenül a Nemzetközi Gyermekevet követően, de ez az esemény is illeszkedett a gyerekek és játékok 1979-től megfigyelhető „divatjához”. Az 1980-as évek elején az ország több kisebb-nagyobb múzeumában is rendeztek ilyen tárgyú kiállításokat, illetve 1981-ben Kecskeméten megvalósult a Szórakaténusz Játékmúzeum és Műhely, amelynek kapcsolatkörébe bevonták az összes olyan kutatót, aki játékkal foglalkozott akkor. Éppen a Szórakaténuszban rendeztek 1986-ban egy nagy játékkonferenciát, ahol számos kutató, többek között pszichológusok is előadtak. Szentiványi Tibor – aki logikai játékokat gyűjtött, és Meleda néven egy kört vezetett a játék iránt érdeklődőknek – kezdeményezte, hogy alapítsunk egy játék társaságot. A következő évben ismét Kecskeméten, az Erdei Ferenc Művelődési Központ nagytermében került sor az alapító ülésre. Komoly sajtóvisszhangot kaptunk, többek között ennek köszönhetően nyolcszáz ember adta a nevét az indulás idején a szervezethez. Szentiványi Tibort választották elnökkel, Karlócai Marianne és én alelnökök lettünk.

Miért Kiss Áron nevét vette fel a társaság?

Kiss Áron (1845–1908) az első hazai játéktárgygyűjtő Gönczi Ferenc mellett, illetve előtte; a magyar népi játékok iránti érdeklődés úttörője volt. A Szatmár vármegyei Porcsalmán született, édesapja falusi református lelkész volt, mielőtt tiszántúli püspökké választották. Pedagógiai pályára ment, a sárospataki, a nagykőrösi és a budapesti tanítóképzőben is tanított (utóbbi két intézménynek igazgatója is volt). Ő vette észre azt a kiegészítés után általánosnak mondható problémát, amit a német és osztrák pedagógia kritika nélküli magyarországi recepciója eredményezett. Kiss Áron a magyar verseket, mondókákat és játékokat akarta megtaníttatni a gyerekeknek. A mai óvodai törzsanyag is az ő munkáján alapul. Az 1885-ös országos tanítógyűlésen tett javaslatot arra, hogy az elemi iskolák pedagógusai írják le azokat a játékokat, amelyeket azok a gyerekek játszanak, akikkel mindennap együtt vannak. A játékokról számos feljegyzés gyűlt össze, amelyeket 1891-ben jelentetett meg *Magyar Gyermekjáték-gyűjtemény* cím alatt.¹⁶ A kötetben helyet kaptak a szöveges játékok és a tárgyak is, de az utóbbi csoportról sajnos csak leírásokat közöltek, illusztrációt nem. A könyv nemrégén újabb – elő- és utószóval bővített – kiadást is megélt.¹⁷

¹⁶ Kiss, 1891.

¹⁷ Kiss, 2000.

A könyvkiadás és a konferenciák szervezése csak egy-egy szegmense a társaság sokrétű tevékenységének. Hogyan szolgálja még a játékok ügyét a közösségük?

A legnevezetesebb eseményünk talán az 1993-as *Játékkultúra hazánkban* című konferencia volt, amely több tudományterületet bevonva próbálta széleskörűen áttekinteni a játékok magyarországi múltját és jelenét. Az előadásokat egy kiállítás is kísérte. Az őszi székesfehérvári rendszeres konferenciáinkat már említettem: ezek közül kivált a 2000-ben megrendezett *Játék az ezredfordulón* című. Nem pusztán történeti léptékű kutatásokat fogunk össze, sőt nem is csak tudományos szempontból foglalkozunk a játékokkal. Fontosnak tartjuk, hogy az óvónő tagjaink folyamatosan egyeztessenek az óvodapedagógia aktuális helyzetéről, de azt is, hogy a játéklubunkban minél több játékfejlesztőnek és babakészítőnek biztosítsunk bemutatkozási lehetőséget. A társaságot 1997 óta vezetem. Az alapító elnök Szentiványi Tibortól 1996-ban váltak el az útjaink, amikor hét társelnököt választottunk mellé, és ebben a formában nem vállalta az együttműködést. Újjáalakultunk, és a többi társelnökkel eredetileg félévente váltottuk egymást, de én végül sokáig maradtam „soros elnök”, majd elnök lettem.

Végezetül kérem, árulja el, hogy mi lehet a játékkutatás küldetése?

Ráébreszteni az embereket arra, hogy a mindennapi környezetből a játék világába könnyen, az otthonosság érzetével lehet átlépni. A játék újrafelfedezése ráadásul nem csupán egyszerű, de sürgető is. Ma sok gyermek nem játszik eleget, egészségtelen, műanyagból készült, bonyolult, csillogó-villogó játékszereket kap, amelyekre hamar ráun, mert azok nem engednek számára elég cselekvési teret. Közben időt sem hagynak sokuknak a játékra, olyan hamar megkezdődik a gyermekek rendszeres képzése. Pedig a gyermek, aki minél egyszerűbb játékszerekkel, és inkább a saját fantáziájával alakítja ki játékait, az később további feladataihoz is alkotó módon tud majd hozzányúlni, munkájában is át tudja majd élni a játék örömét. A sokat, örömmel játszó gyermekből válik alkotó, munkájában örömet találó ember. Az öntevékeny játék a gyermek saját, egész életre szóló kincse. Erre szeretnénk rámutatni.

Az interjút Bezsényi Tamás és Veress Dániel készítette

Felhasznált irodalom és rövidítések

GRASYÁN

1985 GRASYÁN Endre: *A játékok neurobiológiája. Akadémiai székfoglaló.* Budapest, Akadémiai, 1985.

GYÖRGYI

1974 FÖLDESNE GYÖRGYI Erzsébet: A tojáshímzés díszítménykincse. Díszítményrendszerzési és -értelmezési kísérlet. *Néprajzi Értesítő*, 56. (1974) 5–85.

1979 FÖLDESNE GYÖRGYI Erzsébet: *Gyermekélet a régi magyar faluban.* (Kiállítási katalógus: Budapest: Néprajzi Múzeum.) Szerk.: FÖLDESNE GYÖRGYI Erzsébet. Budapest, Néprajzi Múzeum, 1979.

GYÖRGYI

- 1982 GYÖRGYI-FÖLDES, Erzsébet: Kinderleben im ehemaligen ungarischen Dorf. Eine Ausstellung im Ethnographischen Museum Budapest. In: *Sozialkultur der Familie*. Hrsg.: BIMMER, Andreas C. – WEBER-KELLERMANN, Ingeborg. Gießen, Schmitz, 1982. (*Hessische Blätter für Vols- und Kulturforschung*, 13.) 209–214.
- 1987 GYÖRGYI-FÖLDES, Erzsébet: Traditionelle Kinderkultur im ländlichen Ungarn. Kinderfotos als Ausstellungsmaterial. In: *Kinderkultur*. 25. *Deutscher Volkskundekongress in Bremen vom 7. – 12. Oktober 1985*. Hrsg.: KÖSTLIN, Konrad. Bremen, Focke-Museum, 1987. (*Hefte des Focke-Museums*, 73.) 85–94.
- 1990 GYÖRGYI Erzsébet: A házasságkötés szokásai. In: *Magyar Néprajz*. 7. köt. Főszerk.: DÖMÖTÖR Tekla. Budapest, Akadémiai, 1990. 32–60.
- 1992 GYÖRGYI Erzsébet: Játszani is engeddd... A Kiss Áron Magyar Játék Társaság. *Iskolakultúra*, 2. (1992) 4. sz. 54–56.
- 1995 GYÖRGYI-FÖLDES, Erzsébet: Children's Cultures in Hungary and their Presentation in Museums. In: *Childhood – Playtime? International Symposium on the Research and Documentation in Museums of Cultural Aspects of Toys, Children and Youth*. Köln-Pulheim–Bonn, Rheinland–Habelt, 1995. 20–24.
- 2001 *Lakodalmi szokások. Mátkaság, menyegző*. Szerk.: GYÖRGYI Erzsébet. Budapest, Planétás, 2001. (*Jelenlévő múlt*)

Kiss

- 1891 *Magyar gyermekjáték-gyűjtemény*. Szerk.: KISS Áron. Budapest, Hornyánszky, 1891.
- 2000 KISS Áron: *Magyar gyermekjáték-gyűjtemény*. Szerk.: SZENTIVÁNYI Tibor – KRISTON Vízi József. Budapest, Holnap, 2000.

MNL

- 1980 *Magyar Néprajzi Lexikon*. 3. köt. Főszerk.: ORTUTAY Gyula. Budapest, Akadémiai, 1980.

MOSKOVSKY

- 2004 MOSKOVSKY Éva: *Sors és játék. A táblás játékok eredete és őstörténete*. Budapest, Ráció, 2004.

Művészgenerációk

- 2007 *Művészgenerációk. A Györgyi-Giergl család három évszázada*. (Kiállítási katalógus: Budapest: Budapesti Történeti Múzeum.) Szerk.: BASICS Beatrix et al. Budapest, BTM, 2007.

SZÉLL

- 1979 SZÉLL Jenő: Mindnyájunk gyermekora. *Élet és Irodalom*, 23. (1979. szeptember 15.) 37. sz. 1.

WEBER-KELLERMANN

- 1989 WEBER-KELLERMANN, Ingeborg: *Die Kindheit. Kleidung und Wohnen – Arbeit und Spiel – Eine Kulturgeschichte*. Frankfurt am Main, Insel, 1989.